

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ
УПРАВЛІННЯ У СПРАВАХ РЕЛІГІЙ

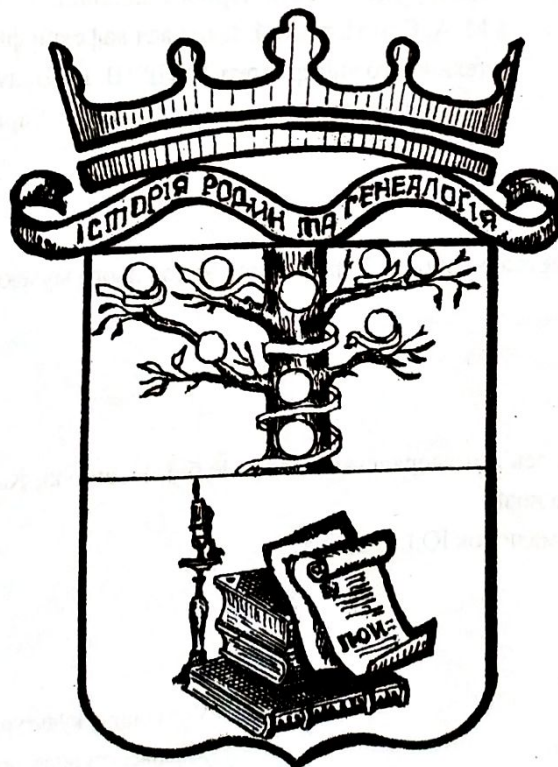
ХАРКІВСЬКЕ ДВОРЯНСЬКЕ ЗІБРАННЯ
ХАРКІВСЬКИЙ ХУДОЖНІЙ МУЗЕЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ РЕЛІГІЄЗНАВЦІВ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Культурна спадщина Слобожанщини

Історія родин та генеалогія

Збірка науково-популярних статей

Число 1

Курсор - 2004

УДК. [001 + 2+008] : 001.12 (477.54 / 62)
ББК 63.3 (4УКР51)я43

К90 **Культурна спадщина Слобожанщини.** Історія родин та генеалогія: Збірка науково-популярних статей. – Харків: Курсор, 2004. – Число 1. – 126 с., 109 іл.
ISBN 966-7810-54-2

До збірки включено доповіді та повідомлення учасників п'ятої та шостої міжнародних наукових конференцій "Слобожанські читання", що відбулися в м. Харкові 29-30 листопада 2001 р. та 24-25 жовтня 2002 р. В збірці відображено історію розвитку генеалогії, її сучасний стан, а також історію декількох родів Слобожанщини. Мета даної праці – розглянути плин історії України та Росії на прикладі життя родин, що належали в різні періоди до різних верств суспільства.

Видання також буде корисним для студентів, школярів і аматорів-ентузіастів, що цікавляться культурною та історичною спадщиною Слобожанщини.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

А. М. Колодний, В. О. Горбик, М. І. Кіпоренко, А. І. Епштейн,
В. В. Калиниченко, В. Г. Левчук, О. Є. Добровольська, М. В. Дяченко,
В. В. Будко, В. О. Лозовий, В. Ф. Сухіна, Я. М. Білик, Б. Я. Пугач,
І. В. Зборовець, О. В. Шило, Т. С. Кравцов, Н. Л. Бабій,
Н. Г. Гребенюк, І. О. Шудрик, Г. Д. Панков, В. В. Мизгіна,
О. М. Зінухов, Ю. І. Палкін.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Л. Г. Морозко, кандидат філософських наук, доцент, начальник управління культури Харківської обласної державної адміністрації.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР:

Ю. І. Палкін, керівник секції «Генеалогія» міжнародної наукової конференції «Слобожанські читання», віце-предводитель і герольдмейстер Харківського Дворянського Зібрання.

ЗАСТУПНИК

ВІДПОВІДАЛЬНОГО РЕДАКТОРА:

С. А. Бахтіна, завідувачка відділу охорони пам'яток історії та монументального мистецтва Харківського науково-методичного центру охорони культурної спадщини.

НАУКОВІ РЕЦЕНЗЕНТИ:

М. А. Єрмоловський, завідувач кафедри філософії Національного технічного університету "ХПІ", В. Г. Шадурський, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Харківської державної академії культури.

Друкується за рішенням науково-методичної ради Харківського художнього музею (протокол № 6 від 30.04.2004)

ISBN 966-7810-54-2

На обкладинці використано герби дев'яти дворянських родів: Рубці, Новицькі, Капністи, Буніни, Рахманінові, Забели, Сахновські, Гудовичі, Семенови.

На титульному листі використано малюнок Ю. І. Палкіна.

© Управління культури
Харківської обласної державної адміністрації, 2004
© Автори, 2004
© Курсор, 2004. Оригінал-макет
© Курсор, 2004. Обкладинка

ІРИНА
ЮРІВНА
КОРЖ

Корж Ірина Юрївна народилася 1932 року в місті Люботин Харківської області. Мати – медсестра, батько – вчитель біології. Навчалася на історичному факультеті Харківського університету, який закінчила 1955 року. Мешкаючи в університетському гуртожитку, ініціювала та організувала серед однокурсниць комуни в дусі «четвертого сна Веры Павловны» Чернишевського. В 1955 – 1957 роках викладала історію в середній школі села Шелестове Коломацького району. Член КПРС. З 1957 року працювала першим секретарем Коломацького райкому Комсомолу. 1959-1963 роках була секретарем Харківського обкому комсомолу.

Дуже шанувала українську мову та культуру рідного народу. В 1963-1966 роках – аспірантура на кафедрі суспільних наук Харківського інституту радіоелектроніки. 1963 року, в складі делегації радянської молоді, протягом місяця подорожувала Ірина по США; зокрема була на прийомі у віце-президента Ніксона... 1967 року захистила кандидатську дисертацію. Від 1963 р. і до 1997 року викладала в ХІРЕ. «Я щаслива, що маю тепер можливість викладати студентам не сфальсифіковану, а правдиву історію України!» – казала вона після здобуття Україною незалежності... Лебединою піснею Ірини Корж було відтворення за архівними свідченнями генеалогічного дерева роду Коржів та ініціювання й організація збору великого роду Коржів. Невблаганна хвороба забрала її від нас. Відійшла у вічність 2002 року.

КОЗАЦЬКОМУ РОДУ НЕМА ПЕРЕВОДУ? (З ІСТОРІЇ ОДНОГО РОДУ ЗА ДВА СТОЛІТТЯ)

Події останнього десятиріччя, проголошення незалежної України викликали підвищений інтерес до минулого своєї держави, свого народу. Це виявляється в активізації історичних пошуків науковців, у виданні великої кількості наукових розробок з історії України: монографій, статей, розвідок, перевиданні документів, історичних творів давно минулих років. До минулого у пошуках майбутнього сьогодні звертаються не лише історики і політики, а й пересічні громадяни. Яскравим проявом цього явища є зростаючий інтерес до історії кожної окремої сім'ї, свого роду. Йдеться тут не лише про національну еліту, а й про звичайних людей – рядових учасників історичного процесу. Ця зацікавленість безперечно позитивна. Перший

президент Академії Наук України В.І. Вернадський писав у своєму щоденнику 2 липня 1891 року:

«Мені видається страшенно важливим, щоб ніколи із родин не зникла історія сім'ї. В родинях, де довго триває подібна історія, – завжди є більша можливість виховання сильних характерів у досягненні традиційних цілей. Ближче зв'язок із землею, з історією батьківщини».

Основу дослідження роду Коржів склали Метричні книги Покровської церкви слободи Огульці Валківського повіту за 1787 – 1890 роки, що зберігаються в Державному архіві Харківської області, а також збірник архівних документів і матеріалів «Огульці», виданий Харківським облдержархівом. Адже саме в Огульцях з діда-прадіда проживав козацький рід

Деякі прогалини у родоводі ХІХ століття пов'язані з тим, що кілька справ з фонду не збереглися – були ушкоджені грибок, або на час вивчення фонду знаходилися у реставрації.

З метою скласти більш повне уявлення про Огульці, типове козацьке поселення Слобожанщини, використані Описи Харківського намісництва кінця ХVІІІ століття, роботи Д.І. Багалія, М.Ф. Сумцова, А.Г. Слюсарського, такі сучасні дослідження, як «Козацька старшина Харківського слобідського полку 1654 – 1706 рр.» В.Л. Маслійчука, «Харківські полки за три сторіччя» С.В. Потрошкова, «Український фенікс» А.П. Ярещенка, а також роботи краєзнавців І.Ф. Скотаря «Валківська старовина», П.В. Губського «Караван» та інші. При написанні статті використовувалися також журнальні та газетні публікації про окремих представників роду.

Слобода Огульці заснована була поблизу Валок, в 15 верстах на північний схід від них на річечці Крутовій у 70-х роках ХVІІ століття валківським сотником Григорієм Рогозенком [3, с. 8, 9]. І.Ф. Скотар з посиланням на «Историко-статистическое описание Харьковской епархии» єпископа Філарета називає часом заснування Огульців 50-ті роки ХVІІ століття [7, с. 20]. В стародавніх актах слобода зветься Угольцями (зустрічаються також назви Агулец, Гольца, Голец). Населяли її козаки. Вже в справах 1708 та 1717 років пишеться про сотню Угольчанську [3, с. 298].

Кожен рід має свій початок. Відсутність у архівах документів більш давніх часів, що містять відомості про рід Коржів, спонукає до вивчення антропонімів – прізвищ, імен, прізвисок. Вони і ведуть шляхами від Огульців до Валок, а потім і далі, аж на Запорізьку Січ. Знайомство з літературою про козацьку давнину переконує, що прізвище Корж було досить розповсюджене серед запорізьких козаків. Так, в документах «Архіву Коша Нової Запорозької Січі» згадується Василь Корж як писар Кальміуської паланки, як отаман Тимошівського куреня [1, с. 103, 108]. В документах неодноразово згадується така географічна назва, як урочище Коржові Могили [1, с. 47, 95, 103].

Цілком ймовірно, що серед прибулих з Валок до Огульців перших поселенців був хтось з

роду Коржів. Адже з краєзнавчої розвідки І.Ф. Скотаря дізнаємося:

«За переказами у Валках поселилася група запорізьких козаків, старшим з яких був козак на прізвище Корж. Козаки поселилися на схід від кріпості (Коржівка), а свою коржівську дерев'яну церкву збудували в межах кріпості на бугрі» [7, с. 25].

Із заснуванням слободи землю переселенці одержували не індивідуально, а на всю сотню, і потім вже цю землю розподіляли між козаками. Ділили і покоси. Ліси та вигони були в загальному користуванні. Наділи українських козаків склали 12 десятин, а козацька старшина мала по 30 десятин. Але населення швидко зросло і наділи внаслідок дроблення значно зменшилися [8, с. 137].

В 1763 році була створена Комісія по Слобідським полкам, яку очолив генерал-майор Ю.О. Щербінін, перший губернатор Слобідської України. На підставі поданих комісією матеріалів 28 травня 1765 р. Катерина ІІ проголосила Маніфест про Слобідські полки, у відповідності з яким козацьке полкове врядування ліквідувалося, запроваджувалося губернське адміністративно-територіальне. В результаті слобідські козацькі полки перетворювалися на гусарські, а козаки переводилися на становище так званих військових обивателів і обкладалися подушним податком.

Таким чином, основна частина населення Слобідської України в останній третині ХVІІІ століття – так звані військові обивателі. Саме так називаються вони в Метричних книгах. В 1773 р. в слободі Огульці налічувалося 184 двори військових обивателів, а у 1785 році – вже 300 [5, с. 8, 9]. В описах Харківського намісництва знаходимо відомості про те, що на 1779 рік у військовому поселенні Огульці налічувалося 1057 військових обивателів [6, с. 146].

В документах 1804 року їх називають «казенними обивателями». На цей час вони стали державними селянами, сплачували державний податок та виконували інші повинності.

Рід Коржів не належав до найбільш численних. З метою порівняння досліджувалося ще чотири роди, зібрані матеріали для створення родоводів та побудови генеалогічних дерев козаків Гриценок, Набок та козацької старшини Голу-

бок, Кгаєвських. Рід мало чим відрізнявся від інших. Не було в ньому видатних героїв, але не було нероб, шахраїв, п'яниць.

Перший з роду Коржів, про кого є запис у Метричній книзі Покровської церкви за 1822 рік, – військовий обиватель Матвій Федорович Корж, який народився 1751 року, а помер 26 травня 1822 р. у віці 71 років «від задущія» [12, ф. 40, оп. 110, спр. 140 а, арк. 567]. Поховали його у садку (цвинтарів на той час ще не було, а тому ховали у леваді, у садку, на городі).

Одружився пізно, можливо після того, як відслужив у війську. Мав двох синів. Старший син Данило Матвійович народився, коли батькові було 34 роки. Другий – Микола Матвійович – був на 12 років молодший за брата.

Данило Матвійович Корж – військовий обиватель, у більш пізніх документах – казенний черкас.* Народився 1785 року. Одружився в 1811 році, жінка – Марина Трохимівна. Мали вони трьох дочок: Євфросинія народилася 25 травня 1812 р. [12, ф. 40, оп. 110, спр. 140 а, арк. 570]. Васса 1817 року народження, прожила лише три роки, померла 10 липня 1820 р. від кіру, похована на городі [12, ф. 40, оп. 110, спр. 158, арк. 923]; Параскева народилася 28 жовтня 1818 р. [12, ф. 40, оп. 110, спр. 158, арк. 923]. Жінка Данила Матвійовича Марина Трохимівна прожила лише 33 роки, померла 24 жовтня 1822 р. від тяжких пологів, похована у садку [12, ф. 40, оп. 110, спр. 160, арк. 449]. На той час старшій дочці Євфросинії було 10 років, молодшій – Параскеві – лише 4 роки. В 1828 р. Данило Матвійович одружився вдруге. Від другої жінки мав чотирьох синів-погодків: Іван народився у 1829 р., Михайло – в 1830 р., Яків – у 1831 р., Василь – в 1832 р. Помер Данило Матвійович Корж 13 листопада 1857 р. у віці 72 років, як записано у Метричній книзі, «від натуральної», тобто від старості [12, ф. 40, оп. 105, спр. 474, арк. 174 зв.].

У 1852 р., коли в слободі проводилися перемирення та перепис землі, мав її 2,02 десятини** [12, ф. 25, оп. 34, спр. 17, арк. 2 зв.]. Якщо врахувати, що у Данила Матвійовича було 4 сини, це означало майже цілковите безземелля.

Брат Данила Матвійовича – військовий обиватель Микола Матвійович Корж народився 1797 р. Коли йому минуло 19 років, 26 січня 1816 року він одружився з 17-річною дочкою військового обивателя Олексія Федоровича Федоренка Євдокією. Поручителями були батьки нареченого та нареченої Матвій Федорович Корж та Олексій Федорович Федоренко [12, ф. 40, оп. 110, спр. 137, арк. 233]. В документі від січня 1831 року названа вже інша жінка Миколи Матвійовича – Наталія Семенівна [12, ф. 40, оп. 110, спр. 163, ч. II, арк. 14 зв.]. Згадок про дітей Миколи Матвійовича не знайдено, так само як невідомо, скільки років він прожив. З архівних документів дізнаємося лише, що володів він 1,2 десятинами землі. Брав участь у загальних зборах жителів слободи, де давалася оцінка вартості землі, і власноручно підписався про те, що йому відома ціна землі в Огульцях. Вона становила на той час 1 (один) карбованець 33,5 копійки сріблом за десятину [12, ф. 25, оп. 34, спр. 17, арк. 45].

Доля дочок Данила Матвійовича Коржа Євфросинії та Параскеви невідома.

Найстарший його син Іван Данилович (1829 – 1885) був одружений з Марією Василівною, мали вони сина Омеляна 17 липня 1853 р. народження [12, ф. 40, оп. 105, спр. 465, арк. 161 зв.]. Призваний до війська Іван Данилович багато років служив поза Україною. Жінка його Марія Василівна Корж в архівних документах фігурує як солдатка. За час перебування чоловіка у війську народила трьох позашлюбних дітей: 27 січня 1859 р. – сина Івана [12, ф. 40, оп. 105, спр. 477, арк. 742 зв.], 24 жовтня 1861 р. – дочку Параскеву [12, ф. 40, оп. 105, спр. 480, арк. 957 зв.], 26 вересня 1866 р. – сина Колистрата [12, ф. 40, оп. 105, спр. 435, арк. 897 зв.]. Помер відставний солдат Іван Данилович Корж 28 березня 1885 року у віці 56 років від чахотки [12, ф. 40, оп. 113, спр. 167, арк. 300 зв.].

Прадід мій Михайло Данилович Корж народився в 1830 році в Огульцях, в архівних матеріалах значиться як солдат, пізніше – відставний солдат. Служив у війську в Петербурзі. Після довгих років перебування на військовій службі повернувся зрусифікованим: розмовляв російською мовою, сам себе звичайно називав не Корж.

* Черкас – українець. В російському діловодстві XVII – XVIII ст. так називали переселенців з України в межі Росії

** Десятина – земельна міра, яка, згідно з Межевою інструкцією 1754 р., дорівнювала 2400 кв. сажням, тобто 1,09 га

а Коржов. 24 квітня 1866 року одружився, про що в Метричній книзі було записано:

«1866 г., 24 апреля сочетались браком отставной солдат Михаил Данилов сын Корж 35 лет первым браком и слободы Огульцы казенная крестьянка Татьяна Дмитриева дочь Быценкова первым браком 20 лет» [12, ф. 40, оп. 105, спр. 435, арк. 897 зв.].

Тетяна Дмитрівна народилася в сім'ї Дмитра Марковича та Матрони Петрівни Биценок 12 січня 1844 року [12, ф.40, оп. 110, спр. 173, арк. 14 зв.]. За переказами, гарна собою, чорнява і кучерява, мала вона здібності замовляти бишиху, зубний біль та інші хвороби, з чим зверталися до неї огульцівці, а іноді і жителі сусідніх сіл.

Михайло Данилович Корж за військову службу одержав кілька десятин орної землі, та хазяйнувати на тій землі не схотів, землю продав, купивши натомість неподалік від села дві десятини лісу із ставком, а сам почав працювати управителем невеликого панського маєтку. Михайло Данилович та Тетяна Дмитрівна мали п'ятеро дітей: чотири дочки та сина. В 1868 р. народилася Параскева, в 1869 р. – Марфа, в 1872 р. – Уляна, в 1879 р. – Данило, в 1879 р. – ще одна Марфа.

Марфа Михайлівна народилася 29 червня 1869 р. [12, ф. 40, оп. 105, спр. 496. арк. 849 зв.], а померла 7 травня 1886 р. від чахотки [12, ф. 40, оп. 113, спр. 180, арк. 348 зв.].

Уляна Михайлівна народилася 7 червня 1872 р. [12, ф. 40, оп. 105, спр. 503, арк. 603 зв.] Наступний запис про неї у Метричній книзі зроблено в 1890 році:

«14 января сочетались браком неслужащий дворянин Василий Павлов сын Голубка 20 лет первым браком и солдатская дочь Уляна Михайлова дочь Коржова 17 лет первым браком» [12, ф. 40, оп. 113, спр. 267, арк. 391 зв.].

Данило Михайлович Корж – мій дід – народився 1879 р. в слободі Огульці. В 1901 р. одружився з дочкою огульчанських казенних селян Якова Федоровича та Марфи Захарівни Гриценюк, Марією Яківною, яка народилася 25 січня 1883 р. [12, ф. 40, оп. 113, спр. 124, арк. 3 зв.].

23 березня 1887 року у відставного солдата Михайла Даниловича Коржа і жінки його Тетяни Дмитрівни народилася остання дитина – дочка, яку назвали Марфою, як і старшу, що померла

Картина невідомого автора з фото XIX століття. Мешканці села Огульці. П'ятий зліва – Михайло Данилович Корж

ла 16-річною дівчиною. Дівчинка прожила лише 10 місяців, 23 березня 1887 р. померла від кашлю [12, ф. 40, оп. 113, спр. 202, арк. 395 зв.].

Яків Данилович Корж народився в 1831 р. Коли йому минуло 23 роки, 16 травня 1848 р. одружився з дочкою казенного селянина Пилипа Гордійовича Телички Одаркою, якій на той час виповнився 21 рік [12, ф. 40, оп. 110, спр. 176, арк. 1260 зв.]. У Якова Даниловича та Одарки Гордіївни народилося десятеро дітей: в 1849 р. Устинія (Вустя), в 1851 р. – Онисим, в 1853 р. – Олександра, в 1856 р. – Пелагея, в 1858 р. – Катерина, в 1860 р. Юхим, в 1862 р. – Уляна, в 1864 р. – Іван, в 1867 р. – Іван, в 1868 – Наталія, в 1873 р. – Євдокія.

Василь Данилович Корж (1832 – 1889) був одружений двічі. Вперше в 1855 р. з Феодосією, дочкою казенного селянина Олексія Набоки. Народилося у них восьмеро дітей: у 1856 р. – Петро, в 1857 р. – Варвара, в 1858 р. – Іван, у 1862 р. – Олексій, у 1859 р. – Афанасія, в 1868 р. – Федір.

Другу жінку Василя Даниловича було звати Єлизавета Гордіївна. 5 січня 1872 року мертвою народилася їхня перша дитина – хлопчик [12, ф. 40, оп. 105, спр. 503, арк. 587 зв.]. Потім Єлизавета Гордіївна народила ще шістьох: у 1873 році – Пелагею, в 1874 році – Улиту, в 1877 р. – Ксенію, в 1879 р. – Онисію, в 1883 році – Уляну, в 1885 році – Порфирія.

Сам Василь Данилович Корж помер 8 грудня 1889 року від

Данило Михайлович Корж. Фото 1909 року з родинного альбому

тифу, проживши 57 років [12, ф. 40, оп. 113, спр. 247, арк. 391].

Багато з народжених дітей помирали ще в дитячому віці. У Якова Даниловича Коржа померло четверо з народжених дітей (Устина, Олександра, Пелагея, Іван), у Василя Даниловича – восьмеро (Варвара, Іван, Афанасія, Олексій, Іван, Федір, Пелагея, Ксенія). І це не тому, що за дітьми погано наглядали, чи про них не дбали батьки. Сім'ї Коржів не були винятком. Дитяча смертність в Огульцях, як про це розповідають Метричні книги, була надзвичайно високою. Так, у 1862 р. в селі за рік померло 165 чоловік, з них дітей до 10 років – 119 [12, ф. 40, оп. 110, арк. 851 зв., 919 зв.]; в 1864 р. з 108 померлих дітей до 10 років – 59 [12, ф. 40, оп. 110, спр. 434, арк. 59 зв.]; у 1865 р. з 68 померлих – 41 це діти до 10 років [12, ф. 40, оп. 105, спр. 486, арк. 736 зв., 781 зв.]; в 1868 р. з 90 померлих – дітей 57 [12, ф. 105, спр. 435а, арк. 734 зв.]. Цей перелік можна продовжити. Причина такої високої смертності серед дітей полягала, по-перше, у відсутності охорони здоров'я жінок. Майже щорічні пологи виснажували організм жінки, а тому діти народжувалися слабкими. По-друге, матері і діти були повністю позбавлені лікарняної допомоги. Майже до кінця ХІХ ст. в слободі не було медичних працівників. Особливо велика смертність була пов'язана з розповсюдженням інфекційних дитячих хвороб. Наприклад, у 1871 році в Огульцях 13 дітей померло від скарлатини, 16 від кору, 17 від заушниць (свинки), 4 від коклюшу [12, ф. 40, оп. 105, спр. 503, арк. 81-206]; у 1873 р. від скарлатини – 13 дітей, від заушниць – 21, від віспи – 17, від коклюшу – 3 [12, ф. 40, оп. 105, спр. 506, арк. 191 зв.].

І все ж населення слободи невпинно зростало, бо щорічно народжувалось слобожан значно більше, аніж вмирало. Лише кілька прикладів: у 1862 році народилося – 201, померло – 165 [12, ф. 40, оп. 110, спр. 482, арк. 851 зв.]; у 1864 році народилося – 202, померло – 108 [12, ф. 40, оп. 110, спр. 434, арк. 59 зв.]; у 1866 р. народилося – 179, померло – 119 [12 ф. 40, оп. 105, спр. 435, арк. 876 зв., 935 зв.]; у 1873 р. народилося – 213, померло – 147 [12, ф. 40, оп. 105, спр. 506, арк. 191 зв.].

Друга половина ХІХ – початок ХХ ст. позначилися швидкими змінами в економічному становищі на Україні, зокрема в Харківській гу-

бернії. Розвивалася промисловість. Все більшу роль почав відігравати залізничний транспорт. Залізниці зв'язали окремі регіони країни з її важливими економічними центрами. В 1869 р. розпочався рух поїздів по Курсько-Харківсько-Азовській залізниці. На 90-ті роки ХІХ ст. було збудовано одночасно три залізниці: Москва-Харків-Севастополь, Харків-Миколаїв і Харків-Балашов. Великим залізничним вузлом став і Люботин.

З швидко зростаючим залізничним будівництвом були пов'язані зміни в соціально-економічному становищі населення Слобожанщини, в тому числі багатьох представників роду Коржів.

На залізницю пішли працювати сини Якова Даниловича Коржа, Онисим Якович та Юхим Якович. Син Онисима Яковича Іван Онисимович (1884 – 1934) спочатку працював обхідником колій і жив на будці, потім працював черговим на залізничних станціях, останнім часом і найдовше, аж до виходу на пенсію, на станції Ков'яги. В 1907 р. одружився з жителькою Люботина Тетяною Матвіївною Молчановою. Виростили вони трьох синів. Петро народився у Люботині 24 грудня 1908 р., Віктор у 1912 р., Анатолій 1917 року у Ков'ягах.

На залізниці або, як казали родичі, «на чавунці» працював Юхим Якович Корж. Народився він у 1860 році. Гілка його на генеалогічному дереві виявилася досить рясною. В нього було три сини і чотири дочки: Ганна Юхимівна (в заміжжі Теличко), Олександра Юхимівна (в заміжжі Карбань), Марфа Юхимівна, Григорій Юхимович, Олександр Юхимович, Василь Юхимович, Євдокія Юхимівна (в заміжжі Брусенко). Григорій Юхимович та Василь Юхимович оселилися в селищі Високому і теж стали залізничниками. Григорій Юхимович, 1891 року народження, закінчивши Огульцівську церковно-приходську школу, навчався в Градєзькому технічному училищі на Полтавщині. Після його закінчення і аж до виходу на пенсію працював майстром залізничної колії на ділянці від Мерефи до Покотилівки. В 1913 р. одружився з Євгенією Данилівною Кириченко. Мали трьох дітей: у 1915 р. народилася Раїса, в 1917 р. – Віталій, у 1924 р. – Остап.

На залізницю пішов працювати мій дід Данило Михайлович Корж. Спочатку на станції Люботин подавав сигнали про прибуття та відправлення потягів дзвоном чи калатаючи металеву палицею по підвішеному шматку рейки. Потім перейшов на посаду кондуктора, пізніше – головного кондуктора товарних потягів. Разом зі старшим сином Юрієм оселився в Люботині, квартирував у земляка-огульцівця Івана Тимченка. В 1911 – 1914 рр. у відповідності із розпорядженням С.Ю. Вігте на залізничній станції Люботин була побудована так звана колонія, кілька десятків двоквартирних будиночків із червоної цегли, де оселилися сім'ї залізничників. Отримав тут квартиру і Данило Михайлович. Його жінка, моя бабуся Марія Яківна, залишилася жити в старій прадідівській хаті в Огульцях, на хуторі, що звався Гречківкою. З нею жив, навчаючись в огульцівській школі, молодший син Тимофій, 1905 року народження. Тут мали невелике селянське господарство: город, садок, тримали корову, свиню, курей. Помер Данило Михайлович від тифу у 1920 році.

Старша сестра Данила Михайловича Параскева Михайлівна вийшла заміж за односельця Василя Яцину. У метричній книзі міститься такий запис:

«1887 года, 25 января сочетались браком уволенный в запас армии хорный музыкант унтер-офицерского звания Василий Матвеев сын Яцына 26 лет, первым браком и огульчанская казенная крестьянка Параскева Михайлова дочь Коржова, первым браком, 19 лет»
[12, ф. 40, оп. 113, спр. 202, арк. 378 зв.]

Василь Яцина пішов працювати на залізницю. Молода сім'я оселилася на станції Єзерська. Їхня дочка Фекла Василівна теж пов'язала свою долю із залізничником Іваном Арсентійовичем Ступаком, який жив на станції Джигуль неподалік від Нової Водолаги. Мали трьох дітей: Петра 1921 року народження, Ольгу 1925 року народження та Іллю 1927 року народження. Іван Арсентійович працював кондуктором на залізниці, Фекла Василівна була майже неписьменна, але добре доглядала дітей, вправно вела домашнє господарство. В 1938 році від туберкульозу помер чоловік, і дітей довелося ставити на ноги самій.

Став залізничником син Уляни Михайлівни Корж (Голубки) – Олексій Васильович Голубка,

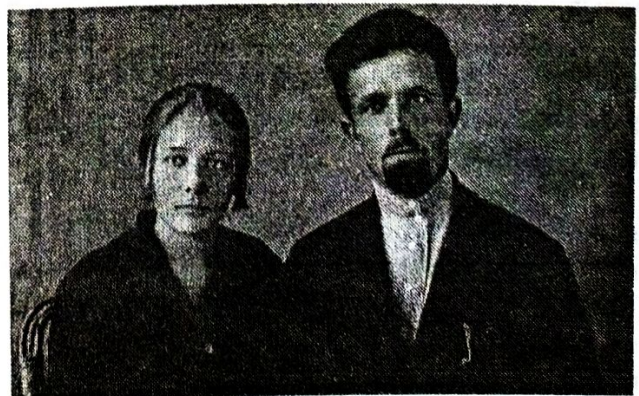
який працював складачем поїздів на станції Нова Баварія.

Багато з тих, хто трудився на залізниці, прагнули своїх дітей теж вивчити на залізничників. Та діти обирали свої шляхи. Закінчили Люботинське залізничне училище Юрій Данилович Корж та Олександр Юхимович Корж.

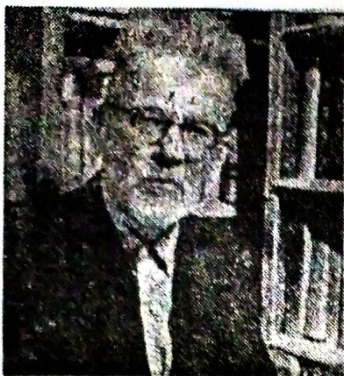
Юрій Данилович Корж народився 3 вересня 1902 р. в Огульцях. Залишивши Харківський залізничний технікум, в якому навчався за наполяганням батька, закінчив Липковатівський сільськогосподарський технікум, а потім одержав вищу освіту, навчаючись на вищих сільськогосподарських курсах у Харкові. Працював агрономом райземвідділу у Дергачах і одночасно викладав біологію у місцевій школі. З 1931 р. оселився в Люботині і остаточно перейшов на вчительську роботу. Заочно закінчив педагогічний інститут. Працюючи вчителем біології, здобув повагу й любов учнів та їхніх батьків. Неодноразово відзначався як один з кращих вчителів Південної залізниці. На краєзнавчій конференції, присвяченій 350-річчю Люботина, серед вчителів, яких з теплотою і пошаною згадували колишні учні, був Юрій Данилович. Його називали «неперевершеним вчителем і вихователем», який полишив по собі помітний слід ще тим, що в повоєнні роки разом з учнями прикрашав подвір'я і територію школи квітами [4, с. 36]. А ще сади, посаджені у Старолюботинській та у 13-й залізничній школах, безліч вулиць, обсаджених дикоростучими та

Юрій Данилович Корж.
Фото 1929 року
з родинного альбому

Батьки автора – Юрій Данилович та Анна Павлівна Корж.
Фото кінця 20-х років з родинного альбому

Поет і художник Олександр
Юхимович Корж.
Фото кінця 1970-х років

експонувалися на Всесоюзній сільськогосподарській виставці у Москві. Помер Ю.Д. Корж 30 червня 1987 року.

Олександр Юхимович Корж народився в Огульцях 29 березня 1903 року., а упокоївся в с. Таврове на Білгородщині 16 квітня 1984 року. Автор збірки віршів «Бортъ» (1926 р.) та збірки оповідань «Із степу» (1930 р.). Олександр Корж був не лише поетом, але й здібним художником. Так, він власноручно ілюстрував дереворитом свою поему «Пушкін». Під час війни залишався в Огульцях на окупованій ворогом території. Ю. Смолич у книзі спогадів «Розповідь про неспокій триває» згадує Олександра Коржа як найбільш обдарованого із залишенців [9, с. 159]. Тяжко складалася його доля як людини і як поета. Усвідомлюючи, що на нього чекають не просто неприємності, а переслідування, можливо, тортури, вигнання, він продовжував займатися тією справою, яку вважав у своєму житті найголовнішою. Він писав, він був творцем. Останніми роками у центральній та місцевій пресі з'явилося чимало його віршів, поем, спогадів, написаних у різний час, а також публікацій про нього. В Огульцівській школі оформлено куточок, присвячений землякові.

Олександр Юхимович Корж та його дружина Наталія Пилипівна мали трьох дітей: у 1938 році народився син Юліан, у 1944 році – Ольга, в 1945 році – Галина.

У Коржівському роду чимало людей творчих професій. Художниками стали Костянтин Степанович Теличко та Юліан Олександрович Корж. Серед місць, які визначають обличчя Харкова, і є його символами – сквер Перемоги на Сумській вулиці, закладений першої повосенної весни. Проектували цей сквер архітектори

О. Касьянов, В. Корж, Г. Маяк [11, 1991, 1 лютого] Двоє останні походять з роду огульцівських Коржів. Наступного 1947 року за проектом архітектора Віктора Івановича Коржа було споруджено басейн з фонтаном «Скляний струмінь». Ганна Федорівна Маяк – автор проекту «Каскад» у парку Шевченка.

Жінки оволодівали технічними професіями. Раїса Григорівна Корж (Ганшина) в 1933 році закінчила технікум точної механіки. П'ять років працювала в колонії імені Дзержинського. Тепло згадує про ті роки, про керівника комуни А.С. Макаренка. Потім, більш як 30 років, аж до виходу на пенсію, працювала на заводі імені Шевченка. Закінчила залізничний технікум у Харкові Зінаїда Степанівна Теличко.

Найбільш наполегливі торували шляхи до науки. Анатолій Іванович Корж (1917 – 1972) закінчив фізико-математичний факультет Харківського університету, потім Академію Суспільних Наук у Москві, захистив дисертацію, працював викладачем у вузах Харкова, останні роки життя очолював кафедру філософії в інституті інженерів залізничного транспорту. Разом з дружиною, викладачем фізики Харківського автошляхового інституту Лідією Леопольдівною, виростили сина і дочку. Сергій Анатолійович – кандидат фізичних наук, Ірина Анатоліївна викладає фізику у Харківському Політехнічному університеті.

Як не було тяжко без батька, вивчилися діти Фекли Василівни Ступак. Старший син Петро Іванович (1921 р.н.) закінчив юридичну школу, потім автошляховий інститут, багато років, аж до виходу на пенсію, працював начальником управління транспортом Полтавського облвиконкому. Ольга Іванівна (1925 – 1994) закінчила філологічний факультет Харківського педінституту, захистила дисертацію, працювала в педагогічних вузах Харкова, Кам'янець-Подільського, Києва. Чоловік її Михайло Акімович Брицин, доктор філологічних наук, професор Київського педагогічного університету ім. Драгоманова. Філологія стала сімейною справою. Старший син Віктор Михайлович Брицин – доктор філологічних наук, заступник директора з наукової роботи Інституту мовознавства Академії наук України, молодший – Володимир Михайлович – співробітник Київського історич-

ного музею. Ілля Іванович Ступак (1927 – 1997) закінчив Харківський зооветеринарний інститут, доктор сільськогосподарських наук, все життя працював в науково-дослідному інституті тваринництва. Його діти – Ігор Ілліч та Леся Іллівна Ступак (Закрутько) – закінчили Харківський медичний інститут, лікарі.

Діти Юрія Даниловича Коржа теж вчилися: син Корж Вадим Георгійович – кандидат фізичних наук, дочка – Корж Ірина Юріївна – кандидат історичних наук, внук – Гавриленко Олександр Анатолійович – кандидат історичних наук, доцент.

В роду є інженери, медичні працівники, працівники промисловості і сільського господарства.

Три покоління роду Коржів стали свідками і дійовими особами тих народних бід, які принесли не лише матеріальне розорення, але й моральне руйнування: визвольні змагання 1917 – 1920 років, колективізація, трагедія голоду 1933 року, воєнне лихоліття 1941 – 1945 років, повоєнні злидні.

В 1933 р. померли Євдокія Юхимівна Корж (Брусенко) та її чоловік Гаврило Артемович Брусенко. Троє дітей залишилися сиротами: Прасковія 1922 року народження, Раїса 1925 року народження і найменший Анатолій, якому виповнилося п'ять років. Діти виховувалися в колгоспі.

Надії Степанівні Теличко (в заміжжі Золочевській) не довелося закінчити навіть семирічку. До війни провчилася у школі п'ять років, а потім все життя працювала в колгоспі.

Не було сім'ї, на якій би не позначилося воєнне лихоліття. Прасковія Гаврилівна Брусенко була військовим медиком. Загинули на фронті Іван Микитович Карбань та чоловік Марфи Юхимівни Корж Іван Іванович Манько. Син Марфи Юхимівни Петро Іванович повернувся з війни інвалідом. Воював, дістав поранення в бою під Белгородом Остап Григорович Корж.

Не обминуло лихоліття інші сім'ї. Під час бомбардувань Огульців загинули Олександра Юхимівна Корж (Карбань) та її трирічна внучка Валя, жінка і двоє дітей Олексія Васильовича Голубки.

Ідеологія і практика комуністичного режиму, масові репресії та ідеологічні заборони не сприяли згуртуванню народу, а навпаки, вели до найбільшого відчуження, навіть у межах одного роду. Підозрілість, недовір'я та відчуття страху все частіше селилися в душах людей. Боялися,

щоб не загнали в колгосп. Боялися, щоб не дізналися, що ти родич дворян чи куркулів. Боялися навіть занадто голосно говорити. Цей страх передавався дітям. Неабияке значення мало нищення церков. І справа не лише в ролі церкви як охоронниці моральності. Церква долала відчуженість людей, у великій мірі завдяки їй кожен житель села відчував себе часткою свого роду.

Зміни, які відбуваються в Україні після проголошення її самостійною державою, хоч і повільно, але неухильно впливають на життя людей, настрої, психологію. Сучасні городяни – здебільшого люди сільські. Де б вони не жили – у великому чи малому місті, міському селищі, корені все рівно залишаються там, де народилися і виростили, де жили батьки, діди й прадіди. Тому найбільш рішучі, найбільш неприв'язані до місця повертаються назад.

Онук Олександри Юхимівни Корж (у заміжжі Карбань), яка народилася 18 квітня 1889 року [12, ф. 40, оп. 113, спр. 247, арк. 388 зв.] і загинула від вибуху бомби під час війни, Віталій Дмитрович Моїсеев тривалий час був міським жителем. У Харкові мав квартиру, роботу, виростив, вивчив дочку та сина і знову повернувся на малу батьківщину. В Огульцях працює механізатором, облаштувався міцно й надовго. Майже в центрі села виріс будинок, де оселилася сім'я Моїсеевих. Дружина і син мають роботу, росте внучка. Затишно почувають себе найстаріші в родині Клавдія Микитівна і Анастасія Микитівна Карбань.

Показником змін є ті професії, які обирають молоді: Галина Григорівна Теличко (Гребеник) – оператор електронно-обчислювальних машин, Віктор Юліанович Корж – інженер електронної техніки, Андрій Вікторович Брицин навчається в Київському університеті, вивчає класичну філологію (грецьку) та економіку (банківську справу).

Стрімко збігає час. Історія роду не переривається ні на хвилину. І хоча кількість пагонів на генеалогічному дереві значно зменшилася у порівнянні з минулим, хоча більшість представників роду не носять вже прізвища Корж, а мають інші прізвища, та не згасає віра в те, що сьогоднішні студенти Андрій Брицин та Марія Корж, школярі Ольга Гребеник, Віталій Золочевський, Вікторія Золочевська, Людмила Корж, Максим Корж, Ілля Ступак, наймолодші – Ми-

хась Гавриленко, Ганнуся Закрутько, Юлечка Моїсеева будуть гідними продовжувачами традицій минулих часів, збережуть та примножать такі риси попередніх поколінь, як любов до людей і природи, працелюбність і наполегливість у досягненні мети, щирість і доброту, щедрість, великодушність, некорисливість, і нарешті, най-

важливіше і чи не найважче – вміння жити по совісті. Нехай нащадки козацького роду Коржів дбають про свою рідну землю, про незалежну самостійну державу Україну. Ще придуть часи, коли родове дерево розправить гілля, зміцнить крону, забує весняним цвітом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архів Коша Нової Запорізької Січі. Опис справ. – К., 1994.–1713 –1776.
2. Вернадский В.И. Дневник // Новый мир, 1988. – № 3.
3. Историко-статистическое описание Харьковской епархии. Отделение II. – М., 1857.
4. Матеріали III науково-практичної конференції, присвяченої 350-річчю міста Люботина. – Люботин, 2000.
5. Огульці. Збірник архівних документів і матеріалів. – Харків, 1996.
6. Описи Харківського намісництва кінця XVIII ст. – К., 1991.
7. Скотар І.Ф. Валківська старовина. – Харків, 1993.
8. Слюсарський А.Г. Соціально-економічний розвиток Слобожанщини. – Харків, 1964.
9. Смолич Ю. Розповідь про неспокій триває. – К., 1969.
10. Ярещенко А.П. Український фенікс. – Харків, 1999.
11. Іван Лисенко. Валківська енциклопедія. Київ: «Рада», Видавництво М.П. Коць, 2000, С. 208
12. Державний архів Харківської області (ДАХО).

ДОДАТОК

Ірина Корж приклала багато праці і зусиль, щоб відтворити генеалогічне дерево козака Матвія, сина Федора, Коржа (1751 – 1822) з Слободи Огульці (тепер Валківського району, 40 км від Харкова).

Збір великого роду Коржів відбувся 10 червня 2001 року. Його ініціатором і рушійною силою була Ірина Корж. Її підтримали учителі Огульчанської середньої школи. Син репресованого поета Олеся Коржа, Юліян, художник, створив велике зелене дерево роду. Школа вислала в Харків спеціальний автобус, щоб привезти нащадків козака Матвія.

Перед входом в школу хлібом і сіллю зустрічали Коржів. А їх було понад 60 осіб з різних областей України. Спершу школярі вітали гостей концертом, потім нащадки спільного роду, які ледь познайомились в автобусі, продемонстрували свої артистичні здібності і продовжили концерт. Ірина виголосила історію роду Коржів, де нащадки протягом трьох століть розмістилися на великому дереві, намальованому Юліяном.

Після урочистостей була гостина: український борщ та смачні вареники з капустою та картоплею в необмеженій кількості. Учителі школи в Огульцях власноруч ліпили їх під опікою фахового шкільного кухаря. Солодощі гості привезли з собою.

А потім цілою громадою обійшли пам'ятні дороги та рідні місця. Учителі подбали про кінокамеру, щоб увіковічнити таку небуденну подію, зворушливі знайомства, радісні зустрічі. Тішилися діти, дивувалися старші, кивали головами бабусі: «Давно би так. А оце не знають, хто дід та прабаба». Зі сльозами на очах розставалися. Автобус вивозив рідню до Харкова, а звідти у всі кінці України.

Робота Ірини Корж над архівними матеріалами завершилась родинним святом і друкованою працею.

Невблаганна хвороба забрала її від нас. Свій обов'язок на цій землі виконала. Народила, виховала сина, дочекалася внуків. Віднайшла, відшукала Коржів, знайшла їх козацьке коріння, об'єднала родинні зв'язки, і з гідністю відійшла. Вічна їй пам'ять.

Анатоль Гавриленко